

CARNAVAL VOOR LEEKRACHTEN

Een inleiding op carnavalstradities in Denderland

Inhoud

WAT IS CARNAVAL?	4
DRIE ZOTTE DAGEN	8
AALST CARNAVAL	8
CARNAVAL IN NINOVE	11
CARNAVAL IN LEDE	12
CARNAVAL IN DENDERLEEUEW	13
VAN ALLE TIJDEN	14
MESOPOTAMIË: versierde karren, iedereen gelijk en lachen met de koning	14
OUDE EGYPTES: lentefeesten met versierde karren	15
OUDE GRIEKENLAND: praalwagens, verkleedpartijen en wijn	15
JOODSE CULTUUR: verkleden tijdens het Poerimfeest	16
ROMEINSE TIJD: slaven wisselen met meesters van rol	16
GERMANEN: "faseln" om de boze wintergeesten te verjagen	17
CHRISTELIJK FEEST IN DE MIDDELEEUWEN	18
CARNAVAL, VASTENAVOND of VASTELAVOND?	20
DE STOET: EEN BONTE PARADE	21
DE CARNAVALSSTOET IN AALST	22
STOETEN IN DENDERLAND	24
MASKERS EN KOSTUUMS	25
CARNAVALSFIGUREN	28
PRINS CARNAVAL	28
KEIZER CARNAVAL IN AALST	29
PRINSEN, KEIZERS en MISSEN in DENDERLAND	30
VOIL JEANET	31
DOMINO: een verdwenen carnavalsfiguur	33
DE GILLES	34
CARNAVALSREUZEN	35
Reuzen in Denderland	36
AALST	36
NINOVE	37
DENDERLEEUEW	38
LEDE	38
ALLES MAG EN ALLES KAN?	39

Over Carnaval is al heel wat gezegd en geschreven. Online vind je heel wat afbeeldingen, video's en teksten. In de bibliotheek is een hele sectie gewijd aan carnaval, maar waar begin je als je met je klas aan de slag wilt gaan met dit volksfeest?

Deze publicatie tracht een handige en toegankelijke inleiding te geven op de carnavalstradities in Denderland. Aalst Carnaval is natuurlijk de grootste, maar er is ook aandacht voor de carnavals van Ninove, Lede en Denderleeuw. Carnaval is immers een traditie die in heel Vlaanderen (en ver daarbuiten) voorkomt. We kijken bovendien niet enkel naar wat carnaval vandaag inhoudt, maar ook naar de historische wortels ervan.

WAT IS CARNAVAL?

Carnaval, dat is feest! Je verkleden, met confetti gooien, naar de stoet kijken, lekker eten, met vrienden en familie naar de kermis... het hoort allemaal bij carnaval!

Maar wat is carnaval nu eigenlijk?

Carnaval is een echt **volksfeest**, waar iedereen aan kan meedoen. Tijdens de carnavalsdagen wordt de stad op zijn kop gezet en mag er net iets meer dan anders. Het is het feest van zothed en van de **lach**: er wordt gelachen met elkaar, maar vooral ook met zichzelf.

Elk jaar trekken de carnavalisten door de straten, verkleed in de gekste kostuums.

Sommigen hebben een **masker** op, anderen zijn dan weer geschminkt. Door zich te verkleden kruipen ze in de rol van iemand anders, zoals een clown, prinses of tovenaars.

Je verkleeden kan ook door de **rollen eens om te draaien**: vrouwen kunnen zich als man verkleeden en mannen kunnen zich als vrouw verkleeden.

De **voil jeanet** is hiervan een bekend voorbeeld: in plaats van een duur kostuum te kopen, gaan carnavalisten op zoek in de kleerkast van hun vrouw, moeder of grootmoeder. Met oude versleten bontmantels, rokjes, vreemde hoeden of lampenkappen op hun hoofd, trekken ze door de stad met een oude kinderwagen, plastic bloemen en andere dingen om het publiek mee voor de gek te houden.

Alles wat anders normaal is, wordt tijdens carnaval omgekeerd. Mannelijk wordt vrouwelijk, mooi wordt lelijk.

Het is tijdens die dagen ook niet de burgemeester die de baas is van de stad! Tijdens carnaval zwaait **prins carnaval** de scepter. Hij of zij is dan feestburgemeester.

Ook hier worden de **rollen omgekeerd**: de burgemeester verkleedt zich zoals elke andere carnavalist en de gewone man of vrouw wordt verkozen tot prins!

Bij carnaval hoort natuurlijk ook een **carnavalsstoet**! Een bonte parade van prachtige praalwagens trekt dan door de straten. Met muziek, dans en mooie lichtjes voor als het wat donker wordt, geven de carnavalsgroepen het beste van zichzelf. Want de beste groep, die wint ook een prijs!

Is de stoet voorbij? Dan trekken we toch naar de **kermis**! De foer is al lang niet meer enkel een paardenmolen en een smoutebollenkraam... er worden tal van attracties opgebouwd, de ene al spectaculairder dan de andere. En vergeet niet: eerst overkop, dan pas de smoutebollen...

's Nachts wordt er stevig **feest** gevierd: op de straten en pleinen van de stad loopt het vol met feestvierders, in vele cafés en danszalen kan je amper binnen.

De **carnavalsmuziek** knalt uit de boxen. Het zijn vaak bekende liedjes, waar de carnavalisten een grappige of spottende tekst in het **dialect** over zingen.

Er is een uitgelaten sfeer, er wordt ook veel gegeten en gedronken, want binnenkort, dan start de **vasten** en moeten we weer een jaar wachten tot het weer carnaval is...

DRIE ZOTTE DAGEN

Tijdens de carnavalsdagen wordt de wereld op zijn kop gezet. Drie dagen en nachten lang wordt er gevierd en mag er net iets meer dan anders.

Wat is er te doen tijdens die drie zotte dagen?

AALST CARNAVAL

Aalst Carnaval start met de **zondagsstoet**. Met 70 carnavalsgroepen met praalwagens en nog eens 200 losse groepen duurt de carnavalsstoet een hele dag. Meer dan 100.000 bezoekers staan langs het stoetparcours. Het hoogtepunt voor veel carnavalisten is het moment waarop ze met hun groep de Grote Markt over gaan. Een heel jaar werken aan de praalwagens en de kostuums komt hier samen tot een wervelende show.

Na deze lange dag duiken de carnavalisten een eerste **feestnacht** in. De pleinen van de stad worden openluchtfuiven en de cafés zitten overvol.

Veel tijd krijgen de carnavalsgroepen niet om uit te blazen, want op maandag staan ze alweer paraat voor de **maandagsstoet**. Op de Grote Markt voeren de Gilles de traditionele **bezemdans** en bezemworp uit, waarmee ze de boze wintergeesten verjagen. Daarna volgt de **Ajuinworp**: de burgemeester en prins carnaval gooien duizenden snoepajuintjes uit over het publiek. Wie in zijn snoepajuintje nummer 1 ziet staan, is de winnaar van het Gouden Ajuintje. Dit prachtige juweel wordt elk jaar door een andere juwelier uit Aalst ontworpen.

Daarmee is de tweede carnavalsdag nog niet ten einde, want 's avonds is er de **prijsuitreiking** van de stoet.

Een massa carnavalisten neemt de Grote Markt in om te weten te komen of ze gewonnen hebben.

Dinsdag trekt de **voil jeanettenstoet** door de straten van Aalst. Duizenden mannen in oude vrouwenkleden, met een bontjas over hun schouders en een lampenkap als hoofddeksel nemen de stad in en lachen met alles en iedereen, in de eerste plaats met zichzelf.

Wil je een kijkje gaan nemen? Dan moet je tegen een stootje en een grap of twee kunnen! De voil jeanetten houden je graag voor de gek met allerlei attributen. Ze duwen een oude kinderwagen voort, hebben een kapotte paraplu bij en een vogelkooi met een haring erin. Die haring mag immers nog even in de kooi blijven, tot wanneer de vasten begint.

's Avonds eindigt carnaval met de **popverbranding**, voor veel carnavalisten een heel emotioneel moment. Het feest waar ze een heel jaar naar hebben uitgekeken zit er op. Maar voor veel feestvierders is dat net het teken om er nog een laatste nacht stevig tegen aan te gaan.

Pas op woensdagochtend, wanneer de kuisploeg de Grote Markt begint op te kuisen en de carnavalisten op het stadhuis **koffiekoeken** gaan eten bij de burgemeester, is het feest pas echt gedaan.

Meer weten over het programma van Aalst Carnaval?

Check aalstcarnaval.be.

Bekijk de documentaire "Oilsjt op z'n best": youtube.com/watch?v=6_460dY6lo8

CARNAVAL IN NINOVE

In Ninove verloop carnaval gelijkaardig. Bijzonder is dat er de dag voor de zondagsstoet een groots **kindercarnaval** in de stad georganiseerd wordt door de Ridders in de Wortelorde.

Ook in deze carnavalsstad brengt de **zondagsstoet** veel volk op de been. Op maandag is er een maandagavondstoet, een Gouden Wortelworp en wordt er op de straten en in de café stevig gevierd.

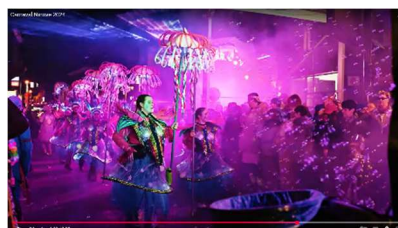
In Ninove wordt carnaval afgesloten met een **wortelverbranding**. Koffiekoeken mogen na het stevige feesten ook niet ontbreken in Ninove!

Meer weten over het programma van carnaval in Ninove?

Check carnavalninove.be.

Bekijk de aftermovie van Carnaval
Ninove:
youtube.com/watch?v=MNTsxTBJK_k

CARNAVAL IN LEDE

Carnaval in Lede start eigenlijk al op zaterdag met de verkiezing van het **jeugdprinsenpaar** en de grote karamellenworp op de markt aan het gemeentehuis.

's Avonds is er de sleuteloverhandiging: hierbij geeft de burgemeester symbolisch de macht en de sleutel van de gemeente over aan **prins carnaval** en **miss Bette**. De zondagsstoet eindigt 's avonds met plezier op en rond de markt van Lede.

Een dag later wordt **boerenmaandag** gevierd in deelgemeente Impe. 's Avonds is er de prijsuitreiking van de stoet in zaal De Bron en met de **popverbranding** wordt carnaval Lede afgesloten.

Meer weten over het programma van carnaval in Lede?

Check deze website:

lede.be/ontspannen-en-beleven/carnaval-kermissen-en-markten/carnaval

Benieuwd hoe het er in de carnavalsstoet van Lede aan toe gaat? Bzekijk deze video:

youtube.com/watch?v=M5QuJr9uruQ

CARNAVAL IN DENDERLEEUV

Carnaval organiseren is niet eenvoudig.

In Denderleeuw werd in 2024 voor de 50ste keer carnaval gevierd, maar voorlopig was dit laatste editie.

Carnaval werd tot dan op een gelijkaardige manier gevierd zoals in de andere steden en gemeenten uit Denderland.

Op zaterdag stonden ook in Denderleeuw de kinderen centraal, met een **kinderballenworp** en **jeugdprinsenkiezing**. 's Avonds overhandigde de burgemeester symbolisch de sleutel van de gemeente aan **prins carnaval**. De **zondagsstoet** werd gevolgd door de gouden en zilveren **harlekijnworp** en de prijsuitreiking van de stoet. Op maandag werd carnaval in Denderleeuw afgesloten met een **popverbranding**.

Carnaval in Denderleeuw wordt voorlopig niet meer georganiseerd, maar wie weet komt er een nieuwe groep carnavalisten die het volksfeest nieuw leven inblazen!

Meer weten over carnaval in Denderleeuw?

Check deze website:

denderleeuw.be/ontdek-denderleeuw/activiteiten-in-de-kijker/carnaval-lieje

In deze **video** kom je alles te weten over de unieke sfeer van Carnaval Denderleeuw:
youtube.com/watch?v=Ny1MNLZybKk

VAN ALLE TIJDEN

Misschien weet je wel dat carnaval een traditie is, die misschien ook door jouw grootouders en overgrootouders gevierd werd. Maar het vieren van carnaval is in feite nog veel ouder en komt ook op veel plaatsen op de wereld voor.

Carnaval is in feite een **lentefeest**: aan het einde van de winter wordt er uitbundig gevierd met dans, muziek, maskers, verkleedkledij, eten en drinken. Er worden vuren aangestoken en **de wereld wordt op zijn kop gezet**. Dit deden de mensen vroeger om de boze wintergeesten te verjagen. Ze hoopten dat de lente zou komen en dat de boeren een goede oogst zouden hebben.

Voor even worden de **rollen omgekeerd**: arm wordt rijk, rijk wordt arm, slaaf wordt meester en meester wordt slaaf... tijdens de feesten mag iedereen deelnemen en is iedereen even gelijk.

Er zijn verschillende voorbeelden van lentefeesten terug te vinden in de geschiedenis. Deze feesten tonen gelijkenissen met carnaval, maar ze werden nog geen 'carnaval' genoemd. We overlopen enkele voorbeelden.

MESOPOTAMIË: versierde karren, iedereen gelijk en lachen met de koning

Eén van de oudste voorbeelden vinden we meer dan 5.000 jaar geleden terug in Mesopotamië. Tijdens lentefeesten werden de **rollen omgekeerd**: slaven moesten niet werken, maar werden bediend door hun meesters. Vrouwen waren zelfs even gelijk aan mannen. Er kon zelf openlijk gespot worden met de koning tijdens dit zogenaamde 'Akitu-feest'.

Een prachtig **versierde kar** op wielen werd meegetrokken naar het heiligdom van de god Mardoek.

Op de kar werd iemand meegevoerd die voor enkele dagen de rol van koning vervulde. Een beetje zoals prins carnaval in de stoet vandaag dus!

Klein verschil: de plaatsvervanger van de koning van Mesopotamië werd aan het einde van de stoet geofferd. Gelukkig gebeurt dat vandaag niet met prins carnaval...

Tekening van de god Marduk

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4f/Marduk_and_pet.jpg

OUDE EGYPTE: lentefeesten met versierde karren

Ook de Egyptenaren kenden meer dan 3.000 jaar geleden lentefeesten die in het teken stonden van de **vruchtbaarheid** en een goede oogst, zoals het Opet-festival.

Grote beelden van de goden werden tijdens dit feest op een **praalschip** vervoerd op de Nijl. Eenmaal aan wal tilden de priesters het versierde schip op hun schouders, en droegen het richting de tempel. Het publiek genoot van de **zangers, muzikanten, dansers** en **acrobaten** die het feest opvrolijkten.

Egyptische priesters dragen het schip met het standbeeld van de god Amun.

<https://egyptcentrecollectieblog.blogspot.com/2021/04/the-east-bank-temples-of-karnak-and.html>

OUDE GRIEKENLAND: praalwagens, verkleedpartijen en wijn

Aan het begin van de lente vierden de Grieken 'Anthesteria'. Dit driedaags festival werd gehouden ter ere van **Dionysos, god van de wijn**, landbouw, vruchtbaarheid, het plezier en de dans.

Iedereen mocht deelnemen aan de feesten: slaven waren tijdens deze dagen gelijk aan hun meesters, rang en stand vielen weg. De rollen werden voor even omgekeerd. Tijdens dit feest van de **wijn** werd er tot in de vroege uurtjes gegeten en vooral veel gedronken.

Dionysosmasker, 2^e eeuw v.C.

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Dionysos_\(mythologie\)#/media/Bestand:Dionysos_mask_Louvre_Myr347.jpg](https://nl.wikipedia.org/wiki/Dionysos_(mythologie)#/media/Bestand:Dionysos_mask_Louvre_Myr347.jpg)

Het hoogtepunt van het feest was de **stoet**, waarbij iemand verkleed als de god Dionysos op een kar in de vorm van een schip door de stad reed en lekkernijen naar het publiek gooide. De naam van deze scheepskar is in het Latijn '**carrus navalis**'. Hiervan komt heel misschien het woord 'carnaval'.

De Grieken vieren vandaag nog steeds carnaval. Alleen duurt het er geen drie dagen meer, maar drie weken!

JOODSE CULTUUR: verkleden tijdens het Poerimfeest

Tijdens het **Poerimfeest** herdenken de joden dat ze in de 5^e eeuw v.C. ontsnapten aan een ramp. Het joodse volk leefde toen in Perzië. Een minister van de koning zag de joden als vijanden en wou hen laten vermoorden. Gelukkig kon de koning overtuigd worden dat de joden geen vijanden waren. Hij spaarde de joden en veroordeelde zijn minister.

Het eeuwenoude Poerimfeest wordt tot op vandaag nog gevierd met **verkleedpartijen**, rijkelijke maaltijden, lawaai en vaak ook veel alcohol.

ROMEINSE TIJD: slaven wisselen met meesters van rol

Ook de Romeinen kenden vele feesten. Het populairste feest waren de '**saturnalia**', een feest voor de god Saturnus dat meerdere dagen duurde.

Iedereen mocht deelnemen en iedereen had vakantie. Een braaf feestje kon je het niet noemen. Er werd veel gegeten en veel gedronken, dagen en nachten lang. Heel Rome stond op zijn kop, iedereen was **verkleed** en droeg **maskers**.

De **rollen** werden even **omgedraaid**: slaven waren enkele dagen vrij, ze mochten hun meesters bespotten en werden er zelfs door bediend. Er werden ook **stoeten** gehouden, ter ere van Bacchus, de god van de wijn.

Schilderij *Saturnalia* door Antoine-François Callet (1783)

https://nl.wikipedia.org/wiki/Saturnalia%C3%ABn#/media/Bestand:Saturnalia_by_Antoine_Callet.jpg

GERMANEN: “faseln” om de boze wintergeesten te verjagen

In onze streken vierden de Germanen aan het begin van de **lente** feesten die sterk aan carnaval doen denken. De winter was eindelijk voorbij! Aan de goden werd een goede oogst gevraagd.

Ook bij de Germanen werden beelden van goden op een schip met wielen in een stoet voortgetrokken door mensen die **verkleed** waren in dieren. Mannen trokken zelfs vrouwenkledij aan!

Met **maskers, muziek, dans, lawaai** en **vuren** werden de kwade wintergeesten verjaagd. De Germanen noemden dit “**faseln**”, wat kletsen, onzin verkopen betekent.

Vastelavond of vastenavond?

Carnaval wordt soms “**vastelavond**” genoemd. Dit zou afkomstig zijn van het Germaanse woord “**faseln**”. De oorsprong van carnaval zou hier dus kunnen liggen. Ook vandaag nog worden er maskers opgezet, wordt er muziek en lawaai gemaakt, worden vuren aangestoken (zoals bij de popverbranding).

Vandaag bestaat Fasnacht in Duitstalige gebieden nog steeds.

Carnaval of “Fasnacht” in Basel, Zwitserland

<https://www.basel.ch/basel/baselband/umzug-wie-velofahren-fasnacht-in-laufen-als-haette-es-nie-eine-pause-gegeben-id-2257214>

Carnaval wordt natuurlijk ook “**vastenavond**” genoemd. Binnen het christendom betekent de avond voor de vasten nog een laatste keer uitbundig feesten, nog één keer veel eten en drinken voor de vastentijd van start gaat. De kerk heeft het Germaanse feest op die manier een plaats gegeven in de eigen christelijke kalender.

CHRISTELIJK FEEST IN DE MIDDELEEUWEN

Wilde feesten om de lente te verwelkomen, het was niet echt iets wat bij de kerk paste in de middeleeuwen. Maar de oude tradities van de Germanen en de Romeinen leefden sterk door.

In plaats van deze weinig christelijke lentefeesten te verbieden, probeerde de kerk die tradities een eigen plaats te geven.¹ De lentefeesten werden aan de vastenkalender verbonden. **Vastenavond** als laatste uitspatting voor de vastentijd, om te eindigen op Pasen, als feest van de verrijzenis van Christus.

In kloosters werden er in de periode voor de vasten **kloosterfeesten** georganiseerd met heel veel eten en drank. De overvloed stond in sterk contrast met het sobere kloosterleven tijdens de rest van het jaar.

De koorknapen kozen in de kerken en kloosters een **kinderbisschop**. Die verkleetde zich als bisschop, maar aan zijn mijter hingen belletjes en in plaats van een staf droeg hij een varkenspoot. In plaats van op een paard reed hij op een ezel. In de kapel of de kerk droeg de kinderbisschop een lachwekkende mis op. **De wereld op zijn kop**.

Ook in **Aalst** werd een kinderbisschop verkozen. In 1474 schonk het stadsbestuur twee kannen wijn aan de school in de Kattestraat voor het organiseren van het feest.

Afbeelding van een kinderbisschop uit Groningen. Hij heeft een mijter met belletjes op het hoofd en een varkenspoot in de hand in plaats van een staf.

¹ Een hele reeks christelijke feesten hebben een meer heidense oorsprong. Het oude midwinterfeest van de Germanen vierde de terugkeer van het licht. De kerk maakte hiervan kerstmis, de geboorte van Jezus als het 'licht van de wereld'. De Germanen zetten trouwens ook een groene dennenboom in huis, als symbool van natuur en vruchtbaarheid in donkere dagen, iets wat we tot op vandaag nog steeds doen. De lentefeesten vol met symbolen over vruchtbaarheid, werden aan Pasen geklonken (met het ei en een haas als symbolen van vruchtbaarheid). De Kelten vierden op 31 oktober Samhein, het feest voor doden en natuurgeesten. In de christelijke kalender werd dat Allerzielen en Allerheiligen. Ook Halloween is hierop terug te brengen.

Toneel en steekspelen

De zottenfeesten bleven niet binnen de kerkmuren, de stadsbewoners deden al te graag mee. In vele steden ontstonden vastenavondfeesten waarbij dagen en nachten lang gevierd werd. Dat bracht ook **overlast** met zich mee: lawaai, vuiligheid, dronkenschap, vechtpartijen...

Om dit wat tegen te gaan probeerden verschillende stadbesturen het feest in goede banen te leiden. Er werden activiteiten georganiseerd, zoals **toneelopvoeringen** op karren of een opvoering van een ludiek **steekspel**. In plaats van met paard en lans, ging men elkaar te lijf met grappigere wapens zoals houten paarden, boten, karren, schilden van stro of riet, een kookpot als helm en een vislijn of hooivork als lans.

Wist je dat ook in **Aalst** opvoeringen van steekspelen werden georganiseerd? De eerste keer dat het woord vastenavond in de regio opduikt, was in een stadsrekening van 1432. Het stadsbestuur steunde de opvoering van het steekspel op de Grote Markt.

Het steekspel was een symbool voor **de strijd tussen de vasten en vastenavond**, zoals ook op het schilderij van Pieter Bruegel de Oude wordt getoond.

Fragment uit het schilderij **De strijd tussen Vasten en Vastenavond**, 1559, Pieter Bruegel de Oude.
https://nl.wikipedia.org/wiki/De_strijd_tussen_Vasten_en_Vastenavond

Vastenavond wordt hier voorgesteld als een dikzak op een vat bier of wijn, met een spies vol eten in zijn hand, voortgeduwd door muzikanten. De vasten aan de andere kant wordt voorgesteld als een magere figuur, verkleed als non, die geen vlees maar visjes als wapen gebruikt.

Het vieren van carnaval komt dus in vele culturen voor en is van alle tijden.

Vroeger was het vieren van carnaval een manier om de **lente** te verwelkomen. Mensen leefden nog sterk verbonden met de **natuur** en de seizoenen.

Het christendom verbond deze heidense tradities aan de kerkelijke kalender: carnaval werd toegelaten als **vastenavond**, de avond voor de vasten.

Al deze feesten tonen veel gelijkenissen. **De wereld wordt tijdelijk op zijn kop gezet.** De koning wordt slaaf, de slaaf wordt koning. Man wordt vrouw en iedereen neemt deel. Maar deze **omkering is tijdelijk**: tijdens het feest is iedereen gelijk, maar nadien is alles weer bij het oude.

De zottenfeesten, lentefeesten, vastenavondvieringen of carnaval... bevestigen zo vooral wat in de rest van het jaar wél normaal is.

CARNAVAL, VASTENAVOND of VASTELAVOND?

Wist je dat het woord 'carnaval' bij ons pas een goeie 200 jaar geleden opduikt? Tot in de 18e eeuw werd vooral gesproken van vastenavond of vastelavond.

Vastenavond is de avond voor de start van de vasten, een periode van 40 dagen van soberheid in aanloop naar Pasen: nog één keer goed eten en goed drinken, nog één keer uitbundig feesten en zottigheid uithalen.

Vastelavond verraadt een oudere oorsprong. *Vastel* zou verwijzen naar het Germaanse *faseln*, wat wat kletsen of onzin verkopen betekent. Vandaag bestaat Fasnacht nog steeds in de Duitstalige landen. Net zoals bij carnaval bij ons, worden er maskers opgezet, wordt er muziek en lawaai gemaakt en worden er vuren aangestoken, zoals bij de popverbranding bij ons.

De term **Carnaval** duikt in onze regio pas op in 1797, maar het woord heeft een oudere oorsprong. Het kan afkomstig zijn van het Italiaanse *carne levare*, wat het "wegnemen van het vlees" betekent. In de vastentijd was het de gewoonte om een tijdlang weinig vlees te eten. Maar het woord zou ook afkomstig kunnen zijn van *carrus navalis*. Dit is Latijn voor scheepskar en verwijst naar de stoeten die in de oudheid werden georganiseerd. Beelden van de goden werden op een versierde kar in de vorm van een schip rondgereden.

DE STOET: EEN BONTE PARADE

Carnaval, daar hoort natuurlijk een stoet bij! Een optocht vol pracht en praal, maar ook vol humor, spot en satire.

Elke carnavalsgroep beeldt een eigen thema uit met een praalwagen, kostuums, muziek en dans. Het kan gaan over allerlei onderwerpen, zoals een opvallende gebeurtenis in het nieuws, over bekende figuren zoals de burgemeester of de koning, of over carnaval zelf.

De **praalwagens** zijn vaak heel spectaculair: reuzengrote figuren met grappige koppen uit piepschuim worden met spots verlicht. Zowel op als rond de praalwagen zie je de carnavalisten het publiek entertainen met een eigen carnavalsliedje en dans.

Maar in de stoet zie je veel meer dan enkel de grote, spectaculaire praalwagens. Je kan er ook **reuzen**, een **prins of prinses**, **fanfares** en verschillende soorten **carnavalsgroepen** aan het werk zien.

De grootste carnavalsstoet uit Denderland is die van Aalst Carnaval.

DE CARNAVALSSTOET IN AALST

Vooraan in de stoet kondigen de **Aalsterse Gilles** de stoet aan. Het geluid van trommels, trompetten, stampende klompen en rinkelende belletjes opent de stoet. Zij worden gevolgd door de Aalsterse **stadsreuzen**: we zien onder andere ridder Iwein van Aelst, zijn vrouw Lauretta en het Ros Balatum, een reuzegroot paard. **Prins Carnaval** gooit vanuit een open wagen snoep en lekkers naar het publiek. En dan moeten de carnavalsgroepen nog komen!

De stoet in Aalst is zo lang, dat die wordt opgedeeld in drie grote delen. In elk deel zijn er kleine, middelgrote en grote groepen te vinden, die allemaal meedoen voor een prijs in hun categorie. In totaal zijn er zo'n **70-tal groepen** ingeschreven. Maar dat is nog niet alles. Tussen die groepen zijn er ook nog een **200-tal losse groepen**. Deze groepen hebben geen grote praalwagen, maar duwen of trekken vaak zelf een kleine kar. De losse groepen vinden het minder belangrijk om een grote, perfect afgewerkte praalwagen te hebben. Zij willen vooral grappig uit de hoek komen.

Zo'n bonte parade, dat brengt heel wat volk op de been. Zo'n 100.000 mensen staan jaarlijks te kijken langsheen het stoetparcours.

En de belangrijkste groep? Die loopt helemaal achteraan, want dat is de ***koisploeg***!

Wist je dat de stoet in Aalst al meer dan 100 jaar oud is?

De Aalsterse stoet zoals we hem vandaag kennen, bestaat al sinds **1923**. Toen besloot het bestuur van de stad, samen met heel wat winkelluitbaters, om een stoet te organiseren. Het zou immers heel wat publiek lokken, die de winkels, cafés en restaurants van de stad bezoeken.

Lange tijd voor die eerste officiële stoet, waren er ook al carnavalsstoeten in Aalst. In de 19e eeuw organiseerde elke politieke partij een eigen stoet met een eigen carnavalsbal: zowel de katholieken als de liberalen hadden zo hun eigen stoet.

Meer kijken naar de stoet? Check deze video's:

Mini-documentaire over de kleine, middelgrote en grote groepen:

[youtube.com/watch?v=mVEhi1gzrs](https://www.youtube.com/watch?v=mVEhi1gzrs)

Mini-documentaire over de losse groepen van Aalst Carnaval:

<https://www.youtube.com/watch?v=AhRgVs2NZe8>

STOETEN IN DENDERLAND

Aalst is dan wel de grootste, het is niet het enige carnaval van Denderland. Ook Ninove, Lede en Denderleeuw hebben eigen carnavalstradities.

In **Ninove** gaat de stoet al uit sinds 1960. Elk jaar wordt er gevierd tijdens het weekend na Aswoensdag. Op zaterdag is er al een grote kindercarnavalsstoet, georganiseerd door de “Ridders van de Wortelorde”. Op zondag gaat de traditionele carnavalsstoet uit. Ook de Ninoofse reuzen zijn dan van de partij!

Nog een week later is het de beurt aan **Denderleeuw**: op zondag trekken de carnavalsverenigingen uit Denderleeuw al 50 jaar lang de straat op. Maar er zijn steeds minder verenigingen die carnaval willen organiseren. De 50ste stoet uit 2024 zal voorlopig dan ook de laatste stoet in Denderleeuw zijn. Maar wie weet duiken er nieuwe enthousiaste carnavalisten op die deze mooie traditie willen verder zetten.

In **Lede** gaat de jaarlijkse carnavalsstoet uit op de laatste zondag van de krokusvakantie. Al sinds 1952 geven de Leedse carnavalisten het beste van zichzelf!

In het hoofdstuk “Drie zotte dagen” lees je meer over de carnavals in de regio.

MASKERS EN KOSTUUMS

Carnaval vieren, dat doe je verkleed. Met een mooi of grappig kostuum, een gek hoedje en een masker of grime: alles kan.

Waarom verkleeden we ons met carnaval?

Door een carnavalskostuum aan te trekken en een masker op te zetten kan je je even voordoen als iemand anders. Het kan grappig of leuk zijn om even in de huid te kruipen van een ander personage. Misschien ben je wel helemaal onherkenbaar?

Zo'n onherkenbare vermomming is ook een soort **bescherming**: je durft iets meer te zeggen of doen, want niemand weet echt wie je bent.

Dat was vooral vroeger heel belangrijk: gewone mensen durfden hun baas of andere belangrijke personen niet tegen te spreken. Maar wanneer ze tijdens de carnavalsdagen vermomd waren, konden ze ongestraft zeggen wat ze wouden.

Spotten en lachen met belangrijke personen is tot op vandaag een belangrijk onderdeel van carnaval.

Maar waar haal je nu zo'n carnavalskostuum?

Je kan het jezelf makkelijk maken en een mooi kostuum kiezen in een carnavalswinkel. Maar veel carnavalisten maken graag hun eigen kostuums of passen een oud kostuum aan zodat het bij hun thema past. Zeker bij de carnavalsgroepen die meegaan in de stoet is het kostuum heel belangrijk: met prachtige kleuren, glinsterende stoffen, grote hoeden en vaak ook ingebouwde verlichting proberen de carnavalisten het publiek te verbazen.

Bij een kostuum hoort ook een **masker**, al zie je vandaag minder carnavalisten met een masker dan vroeger. Met een masker is het makkelijk om je onherkenbaar te vermommen. Maskers werden vroeger uit **papier-maché** gemaakt en stonden als een helm over het hoofd, met een voor en achterkant. Er zijn niet zo veel van deze oude maskers over gebleven: de papieren maskers raakten snel beschadigd tijdens de carnavalsdagen.

André Van Schuylenbergh heeft een grote verzameling van oude carnavalsmaskers.

Later werden maskers van **kunststof** populair en werden er maskers gemaakt die maar een deel van het gezicht bedekken. Voor de carnavalisten werd het minder belangrijk om onherkenbaar te zijn. Mensen hoefden hun baas of de politiciers niet meer te vrezen als ze er eens mee zouden lachen tijdens carnaval.

Vandaag kan je tijdens carnaval wel nog maskers zien, maar de meeste carnavalisten kiezen voor **grime**. Met prachtig versierde gezichten kunnen de carnavalisten hun thema mooi uitbeelden, zonder de hele tijd een masker te moeten opzetten.

CARNAVALSFIGUREN

PRINS CARNAVAL

Prins carnaval is tijdens de carnavalsdagen even de **feestburgemeester**. Hiermee worden de rollen omgedraaid: niet de burgemeester is de baas, maar wel de man of vrouw die uit het gewone volk is verkozen tot prins carnaval!

In Aalst is er sinds 1953 een prins carnaval. Toen werd die nog aangeduid door de stad en was er nog geen verkiezing. Vanaf 1954 wordt de prins **verkozen**. In die eerste jaren was dat op basis van het kostuum van de prins.

Prins Fransky en de ajuinboer.

Vandaag wordt er wel wat meer verwacht van een kandidaat-prins: naast een volledige **show** met liedjes, mooie decors, dansers en acteurs moeten de kandidaten ook een kennisproef afleggen, waarin ze getest worden op hun kennis van Aalst en van carnaval. De **prinsenverkiezing** is de laatste jaren uitgegroeid tot een openluchtevenement op de Grote Markt met duizenden toeschouwers.

KEIZER CARNAVAL IN AALST

Naast prins carnaval is er ook de titel van keizer carnaval. In Aalst wordt je dit niet automatisch na drie prinsentitels, maar moet je je op een bijzondere manier hebben ingezet voor het volksfeest.

De eerste keizer van Aalst Carnaval was **Fransky** De Boitselier, die drie jaar op rij werd verkozen tot prins carnaval en door de stad werd benoemd tot keizer carnaval.

Nog bekender is misschien wel **Keizer Kamiel**, de laatste prins carnaval van Aalst. Kamiel Sergeant werd ook drie keer verkozen tot prins. Hij deed veel voor de gewone Aalstenaar en voor het grote volksfeest. Daarom kreeg hij ook de titel van keizer carnaval.

Tot op heden is er, ook na het overlijden van keizer Kamiel, geen nieuwe keizer carnaval in Aalst.

**Keizer Fransky (links) en Prins Carnaval 1957
Don Marco – Marcel Henninck (rechts).**

**De reus van Keizer Kamiel is een vaste
waarde in de carnavalsstoet.**

Meer weten?

**Bekijk de mini-documentaire
Prinsen en Keizers**
youtube.com/watch?v=w_6bH6mle1w

PRINSEN, KEIZERS en MISSEN in DENDERLAND

In **Ninove** wordt naast een prins carnaval sinds 2024 ook een **G-prins** carnaval gekozen. Dit is een prinsenvkiezing speciaal voor mensen met een beperking. Prins Maarten werd zo de eerste prins carnaval van het land met het syndroom van Down. Hierdoor mocht hij zijn kinderdroom waarmaken en als prins mee de stoet ingaan, met een echt prinsenkostuum en de typische prinsenhoed met pluimen.

Prins Sammy en prins Maarten uit Ninove.
Foto: Claudia Van den Houte.

In **Lede** wordt naast een prins carnaval ook een **Miss Bette** verkozen. Wie in een periode van tien jaar drie keer tot prins of tot Miss Bette is verkozen, krijgt de titel keizer carnaval of keizerin carnaval.

VOIL JEANET

De bekendste carnavalsfiguur is misschien wel de voil jeanet. Dit is niet zomaar een man die zich verkleedt als vrouw.

Oorspronkelijk was het kostuum een makkelijke en goedkope manier om de **rollen eens om te keren**: mannen gingen op zoek naar oude kleren van hun vrouw, moeder of grootmoeder. Veel mensen hadden vroeger niet veel geld voor een mooi, duur kostuum. Maar door voil jeanet te worden, konden ze toch verkleed naar carnaval gaan. Hoe ouder en vuiler de kleren waren, hoe liever.

Een voil jeanet is immers vuil: het is nooit de bedoeling om mooi, aantrekkelijk of vrouwelijk te zijn, maar wel het om te draaien: een voil jeanet wilt net **lelijk en afstotelijk** zijn. Hij wilt vooral **lachen met alles en iedereen**, in eerste plaats met zichzelf!

Het **kostuum** van de voil jeanet is in de loop van de tijd wel wat veranderd.

In plaats van een stuk gordijn voor het gezicht, kwamen er maskers met lelijke neuzen of pukkels. Vandaag zie je veel voil jeanetten met de lelijkste grime op hun gezicht: zwarte vegen, overdreven lippenstift en zelfs zwart gemaakte tanden!

Een bontmantel was iets wat vroeger niet voorkwam bij voil jeanetten, want dit was te duur. Vandaag lopen de meeste voil jeanetten rond met een bontmantel.

Vaak zie je ze met een grote **lampenkap** op hun hoofd, een oude **kinderwagen**, een **kapotte paraplu** en een **vogelkooi met een haring** erin. Die haring mag nog even in de kooi blijven, tot wanneer de vasten begint.

Op dinsdag van Aalst Carnaval nemen de voil jeanetten de stad over. De **voil jeanettenstoet** trekt dan door de straten van de stad.

Wil je een kijkje gaan nemen? Dan moet je tegen een stootje en een grap of twee kunnen. De voil jeanetten houden je graag voor de gek met allerlei attributen.

Bekijk de mini-documentaire over de VOIL JEANET

youtube.com/watch?v=Sv5nx5JQL1s&t=4s

DOMINO: een verdwenen carnavalsfiguur

Wist je dat er vroeger meer domino's dan voil jeanetten rondliepen op carnaval?

De domino was een eenvoudig en goedkoop carnavalskostuum. Je kon er helemaal **onherkenbaar** mee worden. Het kostuum bestond uit een zwart kleed van een monnik met een puntige kap. Met een masker en handschoenen erbij kon men zich helemaal vermommen.

De honderden zwarte, onherkenbare domino's moeten indrukwekkend zijn geweest, maar echt kleurrijk was het niet. Het domino-kostuum ging helemaal uit de mode. Vandaag kan je nog een domino bewonderen in 't Gasthuys Stedelijk Museum Aalst.

DE GILLES

Een typische carnavalsfiguur zijn de Gilles. Vooral de Gilles van Binche zijn bekend als folklore, maar ook in Aalst Carnaval lopen er Gilles rond.

In 1927 vroeg het stadsbestuur van Aalst aan een carnavalsvereniging om de Gilles van Binche uit te beelden. Sindsdien lopen er Aalsterse Gilles mee in de stoet.

De Gilles zijn herkenbaar aan hun **enorme hoeden** met prachtige **pluimen** in verschillende kleuren en **traditioneel kostuum**. Op het ritme van hun trommels en trompetten marcheren de Gilles op hun klompen vooraan in de stoet en gooien ze **appelsienen** naar het publiek. Het herkenbare geluid van de Gilles het teken dat de stoet in aantocht is.

Op carnavalsmaandag doen de Gilles ook een **bezemdans** op de grote markt van Aalst.

De hoeden met pluimen maken dan plaats voor gouden maskers, de appelsienen maken plaats voor bezems die de mensen in het publiek proberen te vangen.

Met deze dans jagen de Gilles de boze wintergeesten weg.

Bekijk de mini-documentaire over de Aalsterse Gilles

https://www.youtube.com/watch?v=UG6gFOKxd_A

CARNAVALSREUZEN

Over de hele wereld spreken reuzen tot de verbeelding. Ze kunnen goede figuren zijn, maar ook monsters. De rondgang van reuzen is een **belangrijke Vlaamse traditie** en wordt hier al eeuwenlang doorgegeven van de ene generatie op de andere.

Sinds de **middeleeuwen** worden reuzen als grote poppen vormgegeven en lopen zij mee in processies en ommegangen, bij lokale feesten en kermissen. Vaak beelden reuzen iets typisch uit van een wijk, dorp of stad of gaat het om bekende figuren.

Reuzen worden beschouwd als belangrijke inwoners van een gemeente. Hun leven lijkt ook op dat van mensen: reuzen worden **gedoopt**, kunnen **trouwen** en krijgen zelfs **reuzenkinderen**. Op die manier ontstaan er hele reuzenfamilies. Soms komt er ook een einde aan het leven van een reus, bijvoorbeeld door plaatsgebrek, schade of slecht onderhoud.

Doeken, Doeka en zoon Geeraard uit Ninove.

Reuzenfiguren zijn er **in alle vormen en maten**. Het kunnen mannen, vrouwen, kinderen of dieren zijn. Soms gaat het over een heilige, een volksfiguur of een historische figuur. Reuzen staan uiteraard bekend om hun grote lengte, maar ook dat kan sterk verschillen van reus tot reus. Reuzenkinderen zijn bijvoorbeeld vaak niet veel groter dan een persoon, maar worden toch als 'reuzen' gezien.

Reuzen stappen niet zomaar rond. Ze bewegen zich al **dansend** voort, vaak onder muzikale begeleiding van een trommelkorps of fanfare. Ze huppelen en draaien, buigen of wiegen. Sommige reuzen dansen dan weer helemaal niet, maar rijden rond op wieltjes.

Ook het **materiaal** waaruit een reus is gemaakt, verschilt enorm. Een reuzenbouwer kan voor het hoofd traditioneel papier-maché of hout gebruiken, al zal hiervoor tegenwoordig ook vaak polyester of piepschuim gebruikt worden. Het reuzenskelet bestond vroeger vooral uit een rieten of houten structuur, de laatste decennia wordt ook meer met lichte metalen buizen en ijzerdraad gewerkt. Daarnaast moet het kostuum van de reus geregeld ook worden aangepast door slijtage.

Reuzen in Denderland

In Denderland komen de reuzen ook graag buiten met carnaval! Meestal mogen ze ook vooraan in de stoet lopen of dansen. We bekijken enkele voorbeelden van reuzen uit Denderland die meegaan in de stoet.

AALST

Iwein en Lauretta

De reuzen Iwein en Lauretta gaan al sinds 1927 mee in de Aalsterse carnavalsstoet. Het reuzenpaar is gebaseerd op ridder Iwein van Aelst en zijn vrouw Lauretta, die echt bestaan hebben. De reuzen die vandaag meegaan in de stoet zijn weliswaar nieuwere versies dan die van 1927. Zo'n reus heeft in bijna een eeuw tijd wel wat vernieuwingswerken nodig.

Het Ros Balatum

Als Dendermonde het Ros Beiaard heeft, dan kan Aalst niet achterblijven!

Dus maakten de Aalstenaars in 1953 een eigen reuzenpaard, gemaakt van balatum: een goedkope vloerbekleding uit die tijd. Sindsdien is het paard een vast onderdeel van de stoet.

Wist je dat het Ros Balatum confetti kon spuiten uit zijn neusgaten en er ajuin langs de achterkant uitkwam?

NINOVE

In Ninove gaat er geen paard mee in de stoet, maar wel een ezel!

Mandus de ezel verwijst naar de bijnaam van de Ninovieters: toen lang geleden de Aalstenaars Ninove wouden aanvallen, wilde de poortwachter van Ninove de Koepoort afsluiten. De grendel was echter zoek en hij gebruikte een wortel als noodoplossing. Op dat moment komt er een ezel voorbij, die de wortel opvreet. De stadspoort stond vrij open! Zo kregen de Ninovieters hun bijnaam van wortels of wortelkrabbers. Daar kunnen die ajuinen uit Aalst niet tegen op!

De ezel is niet de enige reus in de stoet van Ninove. Er zijn nog een aantal stadsreuzen die maar al te graag eens buiten komen, ook tijdens carnaval. Zo is er de reus **Hansken Den Belleman, reuzen Doeken, Doeka en Geeraard, Bockstael en Sint-Pieter.**

DENDERLEEUEW

In 2024 werd een nieuwe reus geboren in Denderleeuw ter gelegenheid van de 50ste verjaardag van de stoet. De nieuwe reus **Georges** vervoegt de twee andere carnavalsreuzen uit Denderleeuw: **Tist** en **Manse**.

LEDE

In Lede is er ook een historisch reuzenkoppel, net zoals in Aalst. De reuzen van **Markies Willem Bette** en **Markiezin Anne-Marie de Hornes** worden tijdens de carnavalsstoet in Lede mee gedragen, maar komen ook bij andere gelegenheden graag eens naar buiten.

Wil je meer reuzen leren kennen?

Check de [brochure Reuzen in Denderland](#)

Of neem een kijkje op deze website:

erfgoedceldenderland.be/projecten/reuzen-denderland

ALLES MAG EN ALLES KAN?

Tijdens de drie zotte carnavalsdagen kan en mag er al eens iets meer dan anders. Maar mag zomaar alles? En was dat vroeger anders?

Eeuwen geleden was niet iedereen even blij met wilde vastenavondfeesten. De **kerk** vond het maar niets en riep de gelovigen op om thuis te blijven. Ook de **stadsbesturen** namen maatregelen. In Aalst was het in 1635 verboden om spotliederen te zingen en in 1637 gold er een verbod op vermommingen, maskers en trommels.

In de 17^e eeuw verdwenen de georganiseerde vieringen zoals toneelopvoeringen of steekspelen, maar **een algemeen verbod kwam er niet**. Vastenavond bleef bestaan. De rijke burgerij vierde in prachtige balzalen of herenhuizen. Het gewone volk trok als vanouds verkleed door de straten, met trompetten, trommels, potten en pannen.

Kan er met alles en iedereen gelachen worden?

In de Denderstreek zijn **spot** en **satire** belangrijke onderdelen van carnaval. Er wordt gelachen met alles en iedereen. Maar in de eerste plaats lacht de carnavalist met zichzelf.

Bij veel carnavalsvieringen in de wereld staat de pracht en praal centraal. De stoet moet er vooral mooi zijn, bijna een sprookje om naar te kijken. Denk bijvoorbeeld aan het carnaval van Rio of Venetië.

De pracht en praal komt ook bij de carnavals in Denderland voor. Denk maar aan de prachtige praalwagens in de stoet van Aalst Carnaval. Maar de spot, de humor zit er altijd in. De koppen uit piepschuim die op de praalwagens staan, zijn altijd **karikaturen**. En die karikaturen zijn niet altijd even lief voor de personen die uitgebeeld worden. En dat mag ook.

In de stoet wordt er ook veel gelachen met de burgemeester.

Maar niet iedereen vindt de spot en de satire van carnaval even grappig. Sommige mensen kunnen zich **beledigd** voelen of begrijpen niet wat er nu zo grappig is.

Dit zorgt soms voor **discussie**. Humor is een heel persoonlijke zaak: wat voor de ene grappig is, kan voor de andere beledigend over komen.

Lachen met het geloof van mensen, kan bijvoorbeeld gevoelig liggen. Mag je lachen met Jezus? Of met Mohammed? Volgens de carnavalisten moet je met bijna alles kunnen lachen. Belangrijk is **de manier waarop je met iets lacht**. Het is niet de bedoeling om zomaar te beledigen. Het is eerder de bedoeling het publiek te laten lachen.

De spottende humor kan soms moeilijke of gevoelige thema's uitbeelden. Hiermee lachen is net een manier om ermee om te gaan. Misschien wordt Jezus wel wat droevig afgebeeld omdat hij het niet leuk vindt hoe het er in de kerk aan toe gaat. En de burgemeester? Die vindt het alvast een eer om zo veel in de stoet afgebeeld te worden, ook al is het als karikatuur.

De kunst van het verwijten

Het spotten met elkaar is een deel van de carnavalscultuur die voor buitenstaanders misschien moeilijker te begrijpen is.

Enkele jaren terug lanceerde carnavalsvereniging Korozje een bijzonder boekje: “*Men leijste Verwoitboeksken*”. “Mijn eerste verwijtboekje” staat vol met beledigingen in het Aalsters, zoals *teppen*, *voeizen*, *destereer*. Het boekje wil de Aalsterse taal in de kijker zetten, maar maakt ook duidelijk dat het spotten met elkaar, het elkaar verwijten niet bedoeld is om te kwetsen, het is eerder een **teken van vriendschap**. Wie met carnaval het verwijt van leijkaard krijgt, hoort er bij.

Colofon

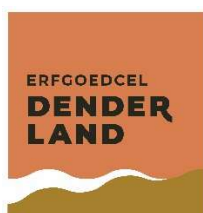
Deze publicatie is een initiatief van Erfgoedcel Denderland i.k.v. de Academie voor Carnavalskunsten en heeft tot doel leerkrachten toegankelijke informatie te geven over carnaval in regio Denderland.

Teksten: Erfgoedcel Denderland.

Afbeeldingen: Stad Aalst, Stad Ninove, Gemeente Denderleeuw, Gemeente Lede, Gert Swillens, Jean-Pierre Swirko, Kirsten Segaert, Tim Delmoitie, Hendrik De Schrijver, bruikleen Jan Louies, bruikleen André Van Schuylenbergh, tekeningen Bram De Baere.

Meer info: erfgoedceldenderland.be/projecten/carnaval

V.U. Caroline De Meerleer, voorzitter projectvereniging Erfgoed Denderland, Onderwijsstraat 1, 9300 Aalst.

Vlaanderen
verbeelding werkt